

Biuletyn Kółka Miłośników Dziejów Grudziądza

Numer 6 (11)

Rok II

Data odczytu: 10.03.2004

Data wydania: 19.3.2004

Referent: mgr Stanisław Poręba

Powieść odcinkowa w „Gazecie Grudziądzkiej”

W latach międzywojennych „Gazeta Grudziądzka” oraz jej niektóre bezpłatne dodatki, podobnie jak większość gazet i czasopism na Pomorzu, drukowała na swoich łamach powieści i opowiadania w odcinkach. Każdy nowy numer pisma zawierał nowy odcinek i odcinki te nie były numerowane. W większości nie były to teksty wysokiego lotu. Często były to przeróbki i adaptacje znanych powieści. Przeróbki polegały na skrótach, „opracowaniach” lub „uludowieniu” tekstów. „Uludowienie” tekstów w „Gazecie Grudziądzkiej” polegało głównie na wyjaśnianiu w nawiasach znaczenia mniej znanych wyrazów lub zwrotów. W większości przy powieściach lub opowiadaniach podawano nazwiska autorów. Ale zdarzały się też utwory anonimowe. Czasami autorzy kryli się pod pseudonimami, z których części do dnia dzisiejszego nie udało się rozwiązać. Drukowano też utwory tłumaczone z języków obcych.

Najdłuższą powieścią w „Gazecie Grudziądzkiej”, drukowaną w odcinkach, była powieść historyczna z ostatnich lat życia Jezusa Chrystusa - „**Ben Hur**”, pióra amerykańskiego pisarza z XIX w. Lewisa Wallace'a (1827-1905). Na język polski przetłumaczył ją Antoni Stefański (1865-1929), księgarz, dziennikarz i literat regionalny, związany m.in. z Grudziądzem i Toruniem. W „Gazecie” powieść była drukowana przez bez mała 5 lat. Pierwszy jej odcinek opublikowany został w grudniu 1918 r., w numerze 148. „Gazety”, a więc jeszcze w okresie zaboru pruskiego, a ostatni w 1923 r., w numerze 53., czyli już w Polsce niepodległej. Ogółem ukazało się drukiem 537 odcinków. W „Gazecie” nie podano nazwiska tłumacza. Teksty odcinków oparte były na książkowym wydaniu „Ben Hura” z 1901 r., w przekładzie Antoniego Stefańskiego. Książka wyszła w Wydawnictwie Karola Miarki (juniora) w Mikołowie (Śląsk). Odcinki powieści nie były numerowane.

„Gazeta Grudziądzka” drukując w odcinkach „Ben Hura”, przyczyniła się do popularyzacji tej powieści wśród polskiego społeczeństwa na Pomorzu. Po zakończeniu druku „Ben Hura” „Gazeta Grudziądzka” w latach 1923-1924 drukowała kolejno w odcinkach: anonimową powieść historyczną z czasów krzyżackich „**Kat z Elbląga**”, cztery dłuższe opowiadania autora, ukrywającego się pod pseudonimem Czejad - „**Loango, krwawy mściciel murzyński**”, „**Tygrys ludożerca**”, „**Z krainy lwów**” i „**Lupieżca rozbitków**”. Czejad był też tłumaczem powieści anonimowego autora „**Sieroty**”. Życiu Kozaków na dawnych kresach Polski była poświęcona opowieść „**Czartowski zamek**”. Czasem też „Gazeta” drukowała w odcinkach popularne prace historyczne. Jedną z nich była praca Mieczysława Rogalskiego (1888-1952) „**Czem była szlachta i chłopci w dawnej Polsce**”. Jej autor był dyplomatą i literatem, związanym z Warmią, Mazurami i Powiślem, m.in. był konsulem w Kwidzynie. Współpracował z „Gazetą Grudziądzką”.

Niektóre z powieści i opowiadań, drukowane w odcinkach na łamach „Gazety Grudziądzkiej”, były później wydawane w postaci książkowej przez Księgarnię Nakładową Zakładów Graficznych i Wydawniczych W. Kulerskiego. Część tych książek była rozpowszechniana jako bezpłatne dodatki do „Gazety”, pozostałe sprzedawała Księgarnia Wysyłkowa W. Kulerskiego w Grudziądzku.

W latach 1924-1925 „Gazeta” drukowała w odcinkach 3 powieści przygodowe znanych autorów: Thomasa Mayne Reida (1818-1883) „**Młodzi niewolnicy**”, Jules Verne'a (1828-1905) „**Mateusz Sandorf**” (w przekładzie H. Zajączkowskiej) i Critenden Marriot „**Wyspa zaginionych okrętów**” (w przekładzie W. Waltera). Wszystkie te powieści wyszły później drukiem w postaci książek w Grudziądzku.

Nie wszyscy wiedzą, że powieści i opowiadania pisał też wieloletni redaktor „Gazety Grudziądzkiej” Jan Michał Rakowski (1859-1939). Jedną z jego powieści o charakterze przygodowo-podróżniczej drukowała „Gazeta” na przełomie 1925 i 1926 r. pt. „**Wyprawa Stanleja poprzez najczarniejszą Afrykę dla oswobodzenia emira Paszy**”. Powieść składała się z 70 odcinków i nigdy nie wyszła w postaci książki.

W 1927 r., drugą rocznicę śmierci, laureata Nagrody Nobla Władysława S. Reymonta (1867-1925) uczciła „Gazeta” drukiem w odcinkach mało znanej jego opowieści „**Osądzona**”. Liczyła 55 odcinków. Po niej, po raz drugi drukowana była znana powieść historyczna Józefa I. Kraszewskiego „**Lubonie**”, należąca do cyklu „**Dzieje Polski**”. Dla potrzeb „Gazety” opracował ją Ignacy Żniński. Po raz pierwszy drukowała ją „Gazeta” w latach I wojny światowej. Losy emigrantów polskich w Ameryce Południowej przedstawił Franciszek Nurczyk w cyklu reportaży „**Listy z drugiej półkuli**”, składającego się z 15 odcinków.

Na przełomie lat 20-tych i 30-tych współpracował z „Gazetą Grudziądzką” satyryk i prozaik Jan Szczęsny Płatkowski (1864-?). Na jej łamach podpisywał swoje utwory pseudonimem J. S. Pobratymiec. W tym okresie „Gazeta” wydrukowała jego nowele: „**W deputacji po kolej**”, „**Ich kochanie**”, „**Rozpolitykowany gazda**”, „**Żeby nie te smreczki**”, „**Nulka**”, „**Ale się zemścił**” i „**Pan Piórkiewicz urządza ucztę**”. Ogółem było tego 60 odcinków. Nowele te wydał W. Kulerski w postaci książki pt. „**Ich kochanie. Obrazki z czasów wojny i pokoju**” (1931).

Zdarzało się też czasem, że „Gazeta Grudziądzka” drukowała

powieści -kryminalne. I tak latach 1928- 1931 jej czytelnicy mogli przeczytać: T. Bernarda **Śledztwo Matyldy**” i W. Chambersa „**Śladami rękawiczki**” oraz dwie anonimowe powieści - „**Tajemnica lekarza**” i „**Tajemnica podziemnego miasta**”.

Grudziądzkim pisarzem można nazwać Jerzego Szablicę. Nie jest to nazwisko, ale pseudonim literacki. Nim sygnował swoje utwory znany pomorski dziennikarz. Jan Zagierski (1897-1971). W latach 1926-1932 pracował w „Gazecie Grudziądzkiej”, później w „Gońcu Nadwiślańskim”. Był członkiem grudziądzkiej Fraterni Literackiej, następnie Koła Literacko-Artystycznego. W „Gazecie” drukowaną była jego powieść „**Skarb Azteków**” i reportaż powieściowy „**Miasto zbrodni**” Pierwsza z powieści wyszła w postaci książki, w 1931 r. i nosiła tytuł „**Skarb Azteków. Przygody Polaka w górach Meksyku**”. Cena jej w księgarniach wynosiła 1 zł i 70 gr.

Czasem „Gazeta” drukowała w odcinkach powieści z życia wsi i życia chłopów. Tematykę tę reprezentują: opowieść nieznanego bliżej: autora: J. Kaniewskiego „**Przez cierpienie do celu i szczęścia**” (1931) i powieść B. Świątko „**Salscy**” (1934). Obie powieści napisane niedbale, o mało zrozumiałej treści, nie bardzo nadawały się na powieści odcinkowe.

W 1933 r. „Gazeta Grudziądzka”, wydrukowała po raz ostatni w odcinkach powieść historyczną. zaliczaną do polskiej klasyki; Chodzi tu o powieść Józefa I. Kraszewskiego „**Waligóra**”, należąca do cyklu „**Dzieje Polski**”. Wydrukowano; ją w wersji skróconej, opracowanej przez Ignacego Żnińskiego. Księgarnia Nakładowa Zakładów Graficznych i Wydawniczych W. Kulerskiego posiadała prawa autorskie do wydania książkowego „**Waligóry**”. Niestety projekt ten nie został zrealizowany, z powodu wzrastających trudności finansowych wydawnictw.

Ignacy Żniński może tu służyć jako przykład autora, zajmującego się „opracowaniem”, „adaptacją” lub „uludowaniem” powieści, rzadziej opowiadań czy nowel, dla potrzeb „Gazety Grudziądzkiej”. Żył, w latach; 1869-1931; W redakcji „Gazety” pracował w latach 1910-1916. Był wielkim miłośnikiem twórczości J. I. Kraszewskiego. Obok wspomnianych tu poprzednio powieści „**Lubonie**” i „**Waligóra**”, opracował też dla „Gazety” jego powieść „**Stara baśń**”. Drukowana była w „Gazecie”, w latach 1914- 1915. I Żniński jest prawdopodobnie autorem artykułu opublikowanego w 11 odcinkach w „Gazecie”, po” zakończeniu druku w odcinkach „**Starej baśni**” pt. „**Dziejowe legendy. Dopisek do J. I. Kraszewskiego „Stara baśń**”

W latach następnych „Gazeta Grudziądzka drukowała w odcinkach wyłącznie powieści typu sensacyjnego, kryminalnego i fantastyczno-naukowego. Były to E. T. Woodhalla „**Szpiedzy wielkiej wojny**”, J. Gollomba „**Groźne eksperymenty Galta**”, V. Gielguda „**Skarb carów**”, R. Joanne „**Okręt śmierci**”, Ax. Rudolpha „**Wśród tajemnic wschodu**”, L. Wehla „**Belawan**”, i Terry Rockera „**Tajemnica wieży**”. Powieści te tłumaczyli m.in. Eugeniusz Bałucki i Karol Ford.

Po przeniesieniu w maju 1938 r. redakcji „Gazety Grudziądzkiej” do Poznania, na jej łamach drukowano w odcinkach powieści: Michała Szarugi „**Młoda ruń**”, Jerzego Mariana Taylora „**Kolonia na grobli**” oraz dłuższą nowelę Stanisława Młodożeńca „**Nowe żniwa**”. J. M. Taylor (1887-1941) był dziennikarzem i literatem warszawskim, związanym m.in. z pismami „7 Dni” i „Kurier Poranny”. W 1934 r. „**Goniec-Nadwiślański**” w Grudziądzu wydał jako bezpłatny dodatek dla abonentów jego książkę „**Miesiąc na czerwonej przełęczy**”. Michał Szaruga - to-pseudonim literacki Michała Jagły (1915-1981), redaktora i księgarza, współpracownika „Gazety Grudziądzkiej”, później „Gazety Ludowej dawniej Gazety Grudziądzkiej”. Natomiast S. Młodożeniec - to znany poeta i prozaik związany ze Stronnictwem Ludowym i współpracownik pism ludowych.

Powieści, opowiadania i nowele w odcinkach, były drukowane również w niektórych bezpłatnych dodatkach do „Gazety Grudziądzkiej”, w tym w „Gościu Świątecznym” i „Młodej Polsce”.

W „Gościu Świątecznym”, w latach 1923-1934, drukowano m.in. utwory: W. Przyborowskiego „**Olszynka Grochowska**”, J. I. Kraszewskiego „**Szwedzi w Częstochowie**”, T. Gautiera „**Kapitan Frakas**”, J. Londona „**Zew krwi**”, M. Leblanca „**Obrączka ślubna**”, M. Twaina „**Milionowy bankrut**”, J. Manowskiej-Knappe „**Spowiedź Wojciecha**”, H. Wasta „**Ukryte światło**”; V. Merkhana „**Diabeł nie śpi**” i anonimową powieść „**Bianka Maligeri**”. Dla- potrzeb „Gościa” opracowali je, bądź tłumaczyli: W. Grott, ks. Jaroszewski, Jan Grabowski, Z. Kiedrzyński i T. J. Drukowano też w odcinkach 2 obszernie reportaże: ks. L. Górniecekiego „**Pierwsza pielgrzymka zmartwychwstałej Polski do Ziemi Świętej**” i nieznanego autora „**Samochodem z Kapsztadu do Sztokholmu**”. Z wymienionych utworów Księgarnia Nakładowa Zakładów Graficznych i Wydawniczych W. Kulerskiego wydała w postaci książek: „**Szwedzi w Częstochowie**”, „**Kapitana Frakas**”, „**Biankę Maligeri**” oraz „**Pierwszą pielgrzymkę**” ks. L. Górniecekiego.

Na łamach „Młodej Polski” drukowano w odcinkach; w latach 1933-1937, m. in. powieści: T. Mayne Reida „**Ziemia Ognista. Przygody młodego podróznika**” i Ch. G. D. Robertsa „**Postrach otchłani morskiej**”.

